

Radion COJOCARU, doctor în drept, conferențiar universitar,
șef al Catedrei „Drept penal” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

POLITICA PENALĂ A REPUBLICII MOLDOVA ÎN DOMENIUL CRIMINALIZĂRII ȘI DECRIMINALIZĂRII: TENDINȚE ACTUALE ȘI SOLUȚII DE PERSPECTIVĂ

1. În condițiile declarării devotamentului față de cursul strategic de integrare europeană și a transformărilor de drept pe care le parcurge Republica Moldova, legiuitorul este nevoit să intervină cu reglementări bine definite și reajustate la realitățile timpului, pentru a asigura eficiența procesului de integrare a țării noastre în familia statelor Uniunii Europene din perspectiva standardelor normative.

Politica penală, fiind una dintre politicile publice ale statului, trebuie să fie concepută în strictă consonanță cu modul în care statul își înțelege scopul social la o anumită etapă de dezvoltare, mai ales atunci când este pus în fața implementării rigorilor justiției penale promovate în mod impetuos de comunitățile internaționale. Într-adevăr, înfăptuirea politicii penale trebuie să se desfășoare prin luarea în considerație a tuturor factorilor, interni și internaționali, care pot contribui eficient la perfecționarea mijloacelor legislative.

După cum afirmă, pe drept cuvânt, distinsul profesor G. Antoniu: „Sistemul valorilor sociale are un caracter relativ evolutiv, astfel politica penală a statului trebuie să aibă în vedere atât faptul că anumite valori sociale își pierd relevanța sau pur și simplu dispar, cât și împrejurarea că în societate își fac apariția noi valori sociale care trebuie ocrotite prin adoptarea de măsuri administrative și legislative” [1, p.9].

Numeroasele inovații legislative intervenite în sfera reglementărilor penale ne vin drept mărturie asupra faptului că continua modelare a politicii penale constituie o preocupare constantă a legiuitorului autohton, în direcția creării unui ansamblu de mijloace destinate prevenirii diverselor forme de criminalitate.

Asemenea intervenții sunt justificate de necesitatea înlăturării lacunelor legislative și controverselor ce vizează tălmăcirea legii penale, care apar la etapa realizării dreptului, precum și de necesitatea standardizării legii penale la prevederile actelor internaționale ratificate de legiuitorul autohton. Astfel, politica penală a Republicii Moldova trebuie să aibă în vedere, în egală măsură, atât prevenirea infracțiunilor, cât și contractarea acestora prin mijloace adaptate la noile condiții.

2. O remodelare de amploare a politicii penale autohtone, în ceea ce privește tendințele de umanizare și de decriminalizare a normativului penal, s-a produs prin adoptarea și punerea în vigoare a Legii nr.277-XVI din 18.12.2008, în vigoare la 24.05.2009 [2].

Prin aceste demersuri legislative au fost supuse amendării un număr de circa 27 de norme definitorii din Partea Generală și circa 210 de norme incriminatorii din Partea specială C.pen. al Republicii Moldova.

Rațiunea unor asemenea modificări de anvergură a fost dictată de necesitatea ajustării prevederilor Codului penal al Republicii Moldova la recomandările experților Consiliului Europei prin dezincriminarea anumitor fapte, umanizarea politicii punitive a statului, modernizarea și racordarea sancțiunilor penale la standardele medii europene.

După cum rezultă din Nota informativă a Ministerului Justiției, sub egida căruia a fost elaborat Proiectul de lege, aceste amendamentele legislative au vizat în principal câteva probleme conceptuale cu caracter general, și anume:

- micșorarea limitelor minime și maxime ale pedepselor și revizuirea în ansamblu a tuturor pedepselor;
- dezincriminarea unor fapte penale;
- excluderea repetării infracțiunii în calitate de formă a unității legale de infracțiune;
- ordonarea logică a conținutului Codului penal.

Aceste modificări legislative erau și rămân a fi justificate de realitățile timpului, configurând cu tendințele actuale ale politicii penale, axate în special pe ideea umanizării legii penale, fiind expresia unei viziuni moderne asupra rolului pedepsei în reinsertia socială a persoanelor care au comis infracțiuni.

Practica ultimului deceniu a demonstrat că nu mărirea exagerată a limitelor de pedeapsă este soluția eficientă pentru combaterea criminalității, iar pedepsele aspre nu pot justifica eficiența necesară activității de prevenire a criminalității.

În același timp, o altă tendință importantă a politicii penale ce se degajă din *Legea nr.277-XVI din 18.12.2008* constă în dezincriminarea acelor acte de conduită care nu au un caracter penal evident, făcându-se sub acest aspect o distincție netă între actele de conduită absolut intolerabile și cele pe care o societate modernă trebuie să le suporte ca decurgând din faptul că oamenii sunt și au dreptul să fie diferiți.

În acest sens este pe deplin justificabilă aserțiunea profesorului V.Dongoroz: „Politica penală a unui stat modern trebuie să militeze pentru o mai bună conviețuire a oamenilor, sporindu-se capacitatea de a tolera actele de conduită omenește tolerabile. Numai faptele realmente grave, prezentând un vădit grad de pericol social, urmează să rămână în sfera dreptului penal, iar incriminarea și sancționarea lor să urmărească perfecționarea omului” [3, p.143].

3. În pofida numeroaselor aspecte pozitive care derivă din tendințele contemporane de remodelare a politicii penale, ținem să ne manifestăm dezacordul în legătură cu dezincriminarea unor fapte penale, soluția scoaterii acestora de sub incidența legii penale considerând-o ca fiind una pripită și neadecvată gradului de prejudiciabil ce le este aferent.

Din categoria acestor fapte face parte, în primul rând, fapta de vătămare intenționată ușoară a sănătății sau a integrității corporale.

Anterior punerii în vigoare a Legii nr.292 din 21.12.2007 [4], fapta era incriminată la art.153 C.pen. al Republicii Moldova. Infracțiunea consta în: „Vătămarea intenționată ușoară a integrității corporale sau a sănătății, urmată fie de o dereglare de scurtă durată a sănătății, fie de o pierdere neînsemnată, dar stabilă a capacității de muncă”. Infracțiunea amintită se pedepsea cu amendă în mărime de

la 200 la 300 unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore, sau cu închisoare de până la un an [5, p. 324].

Dereglarea de scurtă durată a sănătății este determinată de daunele produse sănătății, care durează mai mult de 6 zile, dar nu mai mult de 21 de zile, iar prin pierderea neînsemnată, dar stabilă a capacității de muncă se înțelege o incapacitate generală pe viață de muncă până la 10 % [5, p. 342].

În prezent, în urma dezincriminării fapta de vătămare intenționată ușoară a integrității corporale sau a sănătății este sancționată contravențional la art.78 alin. (3) C. contr. al Republicii Moldova, putând fi pedepsită cu amendă de la 50 la 75 de unități convenționale sau cu arest contravențional de până la 15 zile [6].

Plecând de la natura cauzelor ce stau la baza criminalității de violență, observăm că atunci când delincventul ce nu este sancționat corespunzător actului săvârșit, se află într-o zonă sporită de risc de a-l repeta pe viitor. Drept urmare, considerăm că regimul sancționator al faptei de vătămare intenționată ușoară a integrității corporale aplicabil în prezent în legislația Republicii Moldova nu corespunde pe deplin gravității acesteia.

Întru susținerea acestei poziții învederăm următoarele argumente, care pot fi luate în considerație de legiuitorul autohton în ipoteza unor reevaluări a politicii penale de sancționare a faptelor ilicite ce implică aplicarea actelor de violență:

A. Considerăm că o asemenea valoare socială, precum ar fi sănătatea persoanei nu poate sacrificată, în schimbul umanizării legii penale pe calea dezincriminării faptelor săvârșite prin violență. Într-un stat democrat, mai ales care promovează o politică liberală, scopul social pe care trebuie să fie axată politica penală îl constituie individul, astfel încât toate măsurile statale trebuie să fie subsumate realizării acestui scop, prin protecția drepturilor și libertăților omului.

De fapt, studiul legislației penale a Republicii Moldova relevă situații în care politica penală de protejare a valorilor sociale este centrată prioritar pe activitatea organelor autorităților publice și nu pe protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei. De exemplu, la art.321 C.pen. al Republicii Moldova din Capitolul IV intitulat *Infrațiuni contra justiției* este prevăzută răspunderea penală pentru fapta de „Nesupunere prin violență cerințelor legitime ale administrației penitenciarului, săvârșită de o persoană care execută pedeapsa în penitenciar” [7].

Textul incriminator nu condiționează existența infracțiunii de aplicarea unui anumit grad de violență, fapt ce ne conduce la concluzia că *a priori* norma devine aplicabilă și atunci când victimei (reprezentant al administrației penitenciare) i se cauzează o vătămare intenționată ușoară integrității corporale sau sănătății.

Plecând de la conținutul obiectului juridic special principal al acestei infracțiuni, putem observa că, în speță, statul acordă prioritate protejării activității instituțiilor penitenciare față de protejarea sănătății și integrității corporale a persoanei.

Fără a nega vulnerabilitatea și factorul de risc caracteristic reprezentanților instituțiilor penitenciare în activitatea de supraveghere a executării pedepsei, considerăm că statul, prin politica penală pe care o promovează, trebuie să apere, în egală măsură împotriva actelor de violență orice persoană căreia îi este lezată

sănătatea sau integritatea corporală.

B. În contextul exploziei masive a faptelor de violență în Republica Moldova, considerăm că sancțiunea prevăzută la art.78 alin.(3) C.contr. aplicată pentru vătămarea ușoară, care, după cum s-a menționat, constă în amendă de la 50 la 75 de unități convenționale sau arest contravențional de până la 15 zile, nici pe de parte nu corespunde exigențelor de prevenire a criminalității violente și prin aceasta protejării drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei.

Este bine știut că violența generează violență, mai ales atunci când nu este sancționată ca atare.

Studiul de drept comparat demonstrează că unele legislații penale europene sancționează penal simpla lovire a persoanei, nepunându-se sub semnul întrebării pedepsirea penală a faptelor de vătămare, chiar și ușoară a integrității corporale sau a sănătății.

Spre exemplu, legiuitorul român la art.180 C.pen. sancționează fapta de lovire sau alte acte de violență. La alin.(1) al articolului menționat este prevăzută răspunderea penală pentru lovire sau orice acte de violență cauzatoare de suferințe fizice, fapta fiind pedepsită cu închisoare de la o lună la 3 luni sau cu amendă. Pe când la alin.(3) al aceluiași articol este dozată răspunderea penală pentru lovire sau actele de violență care au pricinuit o vătămare ce necesită pentru vindecare îngrijiri medicale de cel mult 20 de zile, fapta fiind pedepsită cu închisoare de la 3 luni la 2 ani sau cu amendă [8, p. 81].

Prin urmare, în virtutea argumentelor expuse mai sus considerăm că legiuitorul moldovean ar trebui să-și revadă politica represivă de sancționare a faptelor de violență. Pe această cale, suntem promotorii ideii după care ar trebui să revină la vechea formulă legislativă, în sensul pedepsii penale a faptei de vătămare intenționată ușoară a sănătății sau a integrității corporale însoțită de dereglarea de scurtă durată a sănătății sau pierderea neînsemnată a capacității de muncă.

De fapt, o asemenea teză a fost promovată și de către distinsul profesor A. Borodac, care în calitate de autor principal al Codului penal din 2002 a militat pentru un asemenea tratament sancționator al faptei de vătămare intenționată ușoară a integrității corporale sau a sănătății [9, p.73].

4. Într-un alt spectru de idei, se poate observa că în pofida concluziilor care au derivat din expertizarea prevederilor Codului penal al Republicii Moldova, realizată de către experții desemnați de Consiliul Europei, legiuitorul nu a dezincriminalizat sau nu a redefinit faptele infracționale descrise în normativul penal prin semne estimative sau de evaluare.

Este bine știut că în legislația penală a Republicii Moldova, la descrierea unor categorii de infracțiuni legiuitorul face uz de expresii și sintagme cu caracter estimativ, prin care sunt prestabilite anumite semne obiective și subiective ale componenței de infracțiune, de exemplu: *daune în proporții considerabile (art. 176 lit.a), art.186 alin.(2) lit. d), 187 alin.(2) lit. f), art.188 alin.(2) lit.f) C.pen. etc.), alte urmări grave (art.171 alin.(3) lit.f), art.172 alin.(2) lit. e), art.307 alin.(2) lit.c) etc.), obrăznicie sau cinism excepțional (art.287 alin. (1) C.pen.) etc.*

Plecând de la asemenea premise, se poate constata că organele de drept în fiecare caz în parte, în baza unei evaluări minuțioase a stării de fapt, trebuie să

constatate dacă fapta prejudiciabilă întrunește sau nu condiția de gravitate cerută de lege, prin estimarea acestor semne definitorii.

Autorul V. Kudreavțev a desemnat semnele estimative sau de evaluare ca fiind acele situații juridice la baza constatării cărora stă conștiința juristului ce aplică legea penală, prin luarea în considerație a prevederilor Codului penal și a împrejurărilor de fapt ce caracterizează cauza penală concretă [10, p.134].

De pe aceleași poziții autorul A. Borodac afirmă că existența noțiunilor definitorii în legea penală se explică prin aceea că ele permit a lua în considerație schimbarea condițiilor social-politice și economice, circumstanțele specifice ale cauzei penale, dat fiind faptul că acestea nu întotdeauna pot fi exprimate și conștințite în lege [11, p. 63].

Într-o altă lucrare, autorul susține că semnele de evaluare se stabilesc în interpretările efectuate de însuși legiuitorul, de hotărârile Plenului CSJ, de practica judiciară, de conștiința juristului [12, p.69].

Exigențele care decurg din gradul înalt de evoluție a standardelor justiției penale denotă faptul că norma penală trebuie să fie formulată cu precizie și claritate maximă, astfel încât, pe de o parte, din conținutul acesteia să derive comportamentul criminal concret ce se pretinde a fi pedepsit, iar pe de altă parte, să nu lase loc de interpretări abuzive din partea autorităților. Prin urmare, considerăm că legiuitorul național trebuie să facă un efort în plus în ceea ce privește fie reformularea, fie dezincriminarea infracțiunilor descrise prin intermediul semnelor estimative sau definitorii.

În primul rând, principiul legalității incriminării impune legiuitorului exigențe importante în planul tehnicii legislative. Sub acest aspect, se impune cerința elaborării unor texte simple și clare, conținând formulări de o cât mai mare transparență și accesibilitate publică. În funcție de calitatea elaborării textelor de drept penal se află nu numai gradul de adresabilitate, dar și aptitudinea de a evita arbitrarul judiciar, favorizat întotdeauna de exprimările vagi și imprecise ale legii penale.

După cum conchide pe bună dreptate autorul N. Giurgiu, principiul legalității incriminării pretinde legiuitorului adoptarea unor texte cât mai complete pentru a acoperi toate ipotezele de bază ale incriminării și cât mai precise pentru a servi la stabilirea comodă și exactă a sensului unor termeni sau expresii și la determinarea faptei fără echivoc a limitelor reale ale câmpului incriminării [13, p. 27].

În al doilea rând, ca urmare firească a legalității incriminării, judecătorilor nu le revine nici un rol în procesul de creare a normelor de drept penal, drepturile și obligațiile puterii judecătorești înscriindu-se numai în sfera aplicării acestor norme la cazurile concrete, în limite și proceduri dinainte prestabilite prin lege.

Cu alte cuvinte, nefiind creator de normă juridică, judecătorul nu are dreptul de a institui noi infracțiuni pentru uzul uneia sau a mai multor cauze și nici de a modifica pe cele existente în lege [13, p. 28].

Plecând de la ideea că dreptul autohton face parte din cadrul sistemului de drept continental pentru care precedentul judiciar în calitate de izvor formal al dreptului este străin, interpretarea noțiunilor de „estimative” sau „definitorii” prin atribuirea unor modalități de comitere a infracțiunii nespecificate de legea

penală i-ar atribui judecătorului calitatea de creator al normelor penale. Precedentul judiciar cu caracter normativ este însă complet străin sistemului de drept continental (romano-germanic), din care face parte și sistemul de drept al Republicii Moldova – unde doar legiuitorul este creatorul normelor de drept material sau formal.

Referințe bibliografice:

1. G. Antoniu, „Reforma penală și ocrotirea valorilor fundamentale ale societății (II)”, în *Revista de drept penal*, nr.2/1996.
2. Monitor oficial al Republicii Moldova nr.41-42 din 24.02.2009.
3. V. Dongoroz, *Drept penal (Tratat)*, București, Institutul de Arte Grafice „Titajul”, 1939.
4. Monitor oficial al Republicii Moldova nr.28-729 din 08.02.2008.
5. A. Barbăneagră ș.a., *Codul penal al Republicii Moldova, Comentariu*, Chișinău, Ed. ARC, 2003.
6. Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218-XVI din 24.10.2008 // Monitorul Oficial nr.3-6/15 din 16.01.2009.
7. Codul penal al Republicii Moldova. Nr. 985-XV din 18.04.2002 Republicat. În: Monitorul Oficial al RMoldova, 14.04.2009, nr.72-74/195, Monitorul Oficial al RMoldova, 13.09.2002, nr.128-129/1012.
8. Codul penal cu ultimele modificări aduse prin Legea nr.63/2012 publicată în Monitorul Oficial 19.04.2012, București: Ed. C.H. Beck, 2012.
9. Cod penal al Republicii Moldova. Proiect, Chișinău, Ed.GARUDA-ART, 1999.
10. В.Н. Кудрявцев, *Общая теория квалификации преступлений*, Москва, Юридическая литература, 1972.
11. A. Borodac, *Drept penal, Calificarea infracțiunilor*, Chișinău, Ed. Știința, 1996.
12. A. Borodac, *Calificarea infracțiunilor*, Chișinău, Tipografia Centrală, 2006.
13. N. Giurgiu, *Legea penală și infracțiunea (doctrină, legislație, practică judiciară)*, Ediție revăzută și adăugită, Ed. GAMA, 1995.